

Surányi Vivien
Egri Rendőrkapitányság Bűnügyi Osztály Nyomozó Alosztály
3300 Eger, Szarvas Gábor u. 3. 3/41.
Tel.: 0630/206-9351
BM: 31/1307

A sértetti jogok érvényesülése a büntetőeljárás jogban különös tekintettel az áldozatvédelem állami intézményeire

Az elmúlt harminc évben európai, valamint nemzetközi szinten is egyre több dokumentum született a sértettek jogainak megreformálásáról. Felfigyeltek arra, hogy a középpontban lévő terhelttel szemben nem szerencsés, ha továbbra is hagyjuk a sértettet a büntetőeljárás perifériáján rekedni¹. A 70-es évekig Európa szerte uralkodó klasszikus retributív (megtorló) igazságszolgáltatási rendszer elvei a XXI. századra meglehetősen elavultnak bizonyultak, és napjainkban a helyébe lépő resztoratív (kárhelyreállító) modell térhódítását élhetjük.

A resztoratív igazságszolgáltatási rendszerre való átállás folyamatában nem csak a jogi szabályozásoknak, hanem a hatósági jogalkalmazók szemléletének is döntő szerepe van. A megtorló igazságszolgáltatás szellemében viszont hazánkban is sokáig a jogalkalmazásban a hatékonyságot az eredményességgel állították párhuzamba, vagyis a cél a terhelt elítélését, és korántsem az áldozat érdekeinek figyelembe vételét jelentette.

Kérdés az, hogy a magyar igazságszolgáltatás tartalmazza-e azokat az elemeket, melyek szükségesek az új koncepció megszilárdulásához? Továbbá milyen mértékben érvényesítheti jogait a hazai joggyakorlatban az áldozat, és amennyiben hiányosságok merülnek fel, azokat a jogalkotói munka, vagy pedig a hatósági eljárás eredményezik?

Újra napirenden-, avagy a viktimológia hatásai a sértettek helyzetére

A sértettek, jogaik hanyatlásának köszönhetően jelenleg is csak a mellékszerep betöltésére pályázhatnak a büntetőeljárásban való részvételük kapcsán. Bár helyzetük újraértékelésének szükségessége évtizedekig váratott magára, csak a második világháborút követően váltottak ki komolyabb érdeklődést. A bűncselekmények áldozataival való fokozott törődés a viktimológia tudományos alapjainak megteremtéséhez köthető, melynek hatására újraértékelődött jelentőségük.

¹ Kiss Anna: A sértett jogainak erősítése a hazi és a német büntetőeljárás összehasonlításának tükrében. In: Rendészeti Szemle, Budapest, 2006. 7-8., 54.évf. 114.o.

A **viktimológia** az „*áldozatok tudományos igényű tanulmányozását*” jelenti. A tudomány kialakulása (a hazai szakírók többsége szerint) elsősorban egy bukaresti pszichiátriai kongresszushoz köthető, ahol 1947. március 29-én Benjamin Mendelsohn jeruzsálemi ügyvéd tartott előadást „A bio-pszicho-szociológia új távlatai: az áldozattan” címmel. Egy évvel később, 1948-ban jelent meg Hans von Henting, „A bűnöző és áldozata c. műve, ami szintén mérföldkőnek tekinthető a viktimológia fejlődéstörténetében. Az elnevezést ugyanakkor a többség Fredric Werthamhoz szötte, akinek 1949-ben megjelent könyvében olvashatunk az áldozattan tudományának fontosságáról.

Magyarországon általában a „kriminálviktimológiát” értjük viktimológia címszó alatt. E nézőpont szerint a tudomány a bűncselekmények áldozataival foglalkozik, azaz, hogy milyen szerepet töltenek be, milyen jogokat gyakorolhatnak a büntetőeljárásban, és milyen gondoskodásban kell részesülniük. Nagy áttörést jelentett e diszciplína születése az áldozatok jelentéktelennek tartott pozíciójának megváltoztatásában, hiszen a bűncselekmények során az elsődleges szempont mindig az elkövetőre irányult. Az emberek legelőször a tettesre és a cselekményre kíváncsiak: *Miért bűnözött? Mi az oka bűnöző hajlamának? Megbánta-e tettét? Elnyeri-e méltó büntetését?*²

Aki a bűncselekményt elszenvedte, aki ellen a normasértő magatartás irányult már nem vált ki ezzel egyenértékű érdeklődést a közösségben. Pedig azokról az embertársainkról van szó, akik a deliktum által okozott pszichés megrázkódtatást, fizikai sérülést, anyagi kárt elszenvedték.³

Az áldozat⁴ kifejezést a viktimológia tudomány keltette életre. Ez a passzív alany és sértett fogalomnál sokkal tágabb értelemben használható a bűncselekményt elszenvedő személyek vonatkozásában. A viktimológia a következőképpen definiálja az áldozat fogalmát:

*Az áldozat mindenekelőtt az a természetes személy, aki a bűncselekmény közvetlen következményeként sérelmet – különösen testi vagy mentális sérülést, érzelmi szenvedést vagy gazdasági veszteséget- szenved. Átvitt értelemben az áldozatisághoz az emberen esett sérelem és az emberi szenvedés képzele társul.*⁵

Az ilyen értelemben használt áldozat kifejezés a bűncselekmény valamennyi elszenvedőjét átfogja, nem csak a „sértetteket”, vagyis azokat a személyeket, akiket a büntetőeljárás jogokkal és kötelezettségekkel ruház fel, s ez által alanyának minősít. Viszont

² Görgényi Ilona: A Viktimológia. In: Gönczöl K.- Korinek L.-Lévay M.: Kriminológiai Ismeretek, Bűnözés, Bűnözéskontroll. Corvina Kiadó, Budapest, 1999. 93-94. o.

³ Görgényi Ilona: A viktimológia alapkérdései. Osiris Kiadó, 2001.

⁴ „Elnevezése a latin „vicitma” főnévből származik. Szakrális értelemben áldozatra szánt vagy feláldozott állatot jelent. Első magyar jelentése is szakrális áldozat. Átvitt értelemben vált a viktimológia alapfogalmává.”(Bócz E.)

⁵ Görgényi Ilona: A viktimológia alapkérdései, Osiris Kiadó, 18.o.

olyan személyek is élhetnek át pszichikai szenvedést, félelemérzetet, akik nem közvetlenül kerültek kapcsolatba a bűncselekménnyel. Pusztán a látványa annak, hogy valakit megfenyegetnek, bántalmaznak, vagy maga a bűnelkövetés híre is hosszan tartó szorongást, rettegést, érzelmi megrázkódtatást válthat ki. („A súlyos testi sértés szemtanúja a bántalmazás és a sérülések láttán akár fiziológiai szenvedést (hányinger) élhet át.”⁶) Nincs egyforma ember, ezáltal lelki reakciónk sem egyforma, másképp viszonyulunk egyes történésekhez, környezetünkben bekövetkezett változásokhoz.

Kritérium, hogy amennyiben áldozatról beszélünk, a sérelem elszenvedésének ténye megjelenjen, ami már pszichikai szenvedéssel is megvalósul. Viszont a sérelem mértéke, és a tettes tudata arra nézve, hogy kinek okozott, és milyen jellegű sérelmet, nem feltétele az áldozattá minősítésnek.

A sértettek eljárásjogi helyzetének vizsgálata a Kerethatározattal összhangban

A resztoratív igazságszolgáltatás hatékonyságára először a tengerentúlon figyeltek fel, majd jelentősége a XX. század végére Európában is felértékelődött. Fő szempontja a megelőzés, a kárhelyreállítás, nem pedig a megtorlás. A másik elve pedig, hogy a sértett a büntetőeljárásban aktívan részt vehessen. Ahhoz, hogy ez az alternatíva Európa államaiban is egységesen kibontakozzon, uniós szabályozást kívánt maga után. A Tanács által 2001-ben elfogadott Kerethatározatnak köszönhető, hogy a sértettek jogai minden Európai Unióhoz csatlakozó állam területén biztosítva vannak. Az újabb lépések megtétele érdekében a Bizottság 2011. május 18-án előterjesztette a sértettek jogaira vonatkozó új minimumszabályok megállapítására vonatkozó irányelvnek javaslatát.⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2012. október 25-én fogadta el a *2012/29/EU irányelvet a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról*, mely jelenleg a legfrissebb Uniós dokumentumnak számít az áldozatvédelem tárgykörében. Az analízist nem a kronológiailag legújabb európai dokumentum (2012/29/EU irányelv), hanem az EU 2001. évi Kerethatározata alapján végzem el. Ennek oka, hogy a tagállamoknak az előbb említett irányelvnek megfelelő törvényi rendelkezéseit 2015. november 16-ig kell

⁶ Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. In: Tanulmányok Irk Professzor 70. születésnapja tiszteletére. Országos Kriminológiai Intézet, 2012. 93.o.

⁷ A Tanács 2011/c 187/01 számú állásfoglalása a sértettek jogainak és védelmének különösen a büntetőeljárások során való megerősítésére vonatkozó ütemtervről

hatályba léptetni. Nem lenne célszerű tehát egy olyan nemzetközi határozat alapján kivesézni a magyar jogszabályokat, mely normáinak implementálása jogrendszerünkbe még folyamatban van.

A Kerethatározat elfogadását követő 10 évben az új Be. több módosításon is keresztülment, amelyek a sértettek helyzetének változtatására voltak hivatottak. A dokumentum (8) pontja kihangsúlyozza azokat a legfontosabb jogokat, melyek érvényesítéséről különös tekintettel kell gondoskodni.⁸

Ezek az alábbiak:

- Sértett méltóságának tiszteletben tartása
- Tájékoztatásadáshoz, és az abban való részesüléshez való jog
- Megértéshez és megértetéshez való jog
- Védelemhez való jog az eljárás különböző szakaszaiban
- Más ország állampolgárának sértetté válásával járó többletnehézségeik figyelembevétele

Mivel a Kerethatározat számos rendelkezést tartalmaz, ezért a büntetőeljárás szempontjából leglényegesebbeket szándékozom ismertetni.

1.) A 2. cikk a sértettek méltóságának tiszteletben tartása, és jogaiknak elismerése mellett a különösen veszélyeztetett sértetteket említi meg, akikkel szemben rendkívüli bánásmódot kell tanúsítani. Az viszont nincs megszabva, hogy kik tartozhatnak az említett kategóriába, úgy mint a különösen veszélyeztetettség megvalósulásának feltételei sincsenek konkretizálva. Veszélyeztetettnek tekinthetjük azokat, akik fizikai vagy szellemi állapotuk miatt nagyobb sebezhetőségnek vannak kitéve, mint az átlag. Ebbe a csoportba tartoznak például a kiskorúak, testi fogyatékosok, szellemi fogyatékosok, az idősebb emberek. Más szemszögből ide sorolhatjuk azokat az áldozatokat, akik az adott bűncselekmény jellegéből eredően részesülnek külön bánásmódban. Ezek között említhetjük a veszélyeztetett helyzetet előidéző deliktumokat, mint a családon belüli erőszak, szexuális bűncselekmények, terrorizmus, emberkereskedelem.⁹

A konkrétumok hiányából fakadhat, hogy ez az intézkedés az államok többségében csak a tanúk esetében valósul meg. Magyarországon a fiatalkorúak érdekében tett intézkedések úgy gondolom, teljes mértékben megütik a nemzetközi mércét. Bár az ezzel kapcsolatos szabályozások is a tanúkihallgatással vannak összefüggésben, érdemes néhány szót szólni róluk.

⁸ Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám 156. o.

⁹ Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám 161. o.

Be. 86. § (1) „A tizennegyedik életévét meg nem haladott személyt csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható. A kihallgatása esetén a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell.”

Ebben az esetben is csak ügyészi indítványra hallgathatja ki a gyermekkorú tanút a nyomozóbíró, ha a büntetőeljárás során valószínűsíthető, hogy a gyermekkorú tárgyaláson történő kihallgatása fejlődését károsan befolyásolná. Ezzel mellőzhető, hogy további traumát szenvedjen el a gyermek az eljárás során. Amennyiben feltehető, hogy a gyermek olyan súlyos megrázkódtatáson ment keresztül, mely valószínűsíti, hogy pszichésen sérült, pszichológus szakértőt kell alkalmazni, aki megfelelő szakértelmének köszönhetően tud nyilatkozni arról, hogy milyen traumát szenvedett, illetve mennyire szavahihetően mondaná el vallomását.

Létrejöttek az ún. speciális gyermekbarát meghallgató szobák, melyek biztosítják, hogy a legkíméletesebb módon hallgassák ki a gyermekeket, csökkentve ezzel az eljárás okozta további traumák mértékét. Mivel az ilyen szobákban kép-és hangfelvétel készítése kötelező, megelőzhetőek ezzel a további kihallgatások. A kezdeményezést a közigazgatási és igazságügyi miniszter rendeleti szinten szabályozta. A 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról előírja, hogy 2014-ig minden megyeszékhelyen kötelező legalább egy gyermekbarát meghallgató szobát létrehozni.¹⁰

2.) A Kerethatározat 3. cikke kimondja, hogy „minden tagállam biztosítja a sértett számára az eljárás során a meghallgatás és a bizonyítékok szolgáltatásának lehetőségét.”

A meghallgatáshoz való jog két arcát szeretném bemutatni. „Az egyik az, amikor a sértett tanú a saját ügyében, a második pedig, amikor megengedik, hogy polgári jogi igényt előterjesztve vegyen részt az ügyében¹¹, magánvádlóként lépjen fel vagy a bűncselekmény hatásairól nyilatkozzon.”¹² Az utóbbi lehetőséggel kizárólag az angolszász országokban (Anglia, Skócia) élhetnek a sértettek. Ezt a jogot kihasználva nyilatkozhatnak az áldozatok arról, hogyan érintette őket a bűncselekmény. Az angolszász jogalkotók azzal érvelnek, hogy az így elhangzott információt a bíró a büntetés kiszabásakor figyelembe veheti, továbbá terápiás célként is szolgálhat. A nyilatkozattételnek több fajtájával találkozhatunk a common law országok joggyakorlatában: lehet írásban, vagy szóban, a tárgyaláson vagy már azt megelőzően. Az angolszász minta hatására a hollandok 2005-ben szintén bevezették ezt az

¹⁰ <http://gyermekbarat.kormany.hu/mit-kell-tudni-a-gyermekbarat-igazsagszolgalattasrol>

¹¹ Be. : 54. § (1) Magánfél az a sértett, aki a büntetőeljárásban polgári jogi igényt érvényesít.

¹² Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám, 162. o.

intézményt. A Victims in Europe Project szerint, bár nem konkrétan ilyen formában, de a mediáció is megteremti annak a lehetőségét, hogy a sértettet meghallgassák a bűncselekmény káros hatása következtében kialakult állapotáról. Ebben az értelemben Magyarország is biztosítja ezt a fajta jogot, hiszen a közvetítői eljárás (majd a későbbiekben látni fogjuk) hazánkban is egyre inkább bevetett módszer.¹³

Jól érzékelhető a különböző jogok összefüggésrendszere, hiszen ha az egyiket csorbítjuk, akár a másik is sérülhet. Bizonyos esetekben a jogok a kötelezettségekből fakadnak. A meghallgatáshoz való jog például a vallomástételi kötelezettség mellett létezik, hiszen ha a sértett tanúként szerepel az eljárásban, akkor a Be. 51. § (2) bekezdés b) pontja szerint *az eljárás bármely szakaszában észrevételeket és indítványokat tehet*. A Be. 314. § (1) bekezdés feljogosítja arra, hogy az felszólaljon az elsőfokú bíróság döntéshozatala előtt. A Kerethatározat elvárásának nem teljes mértékben felel meg, de közelít hozzá a Be. 316. §, mely szerint *„[A] sértett nyilatkozhat arról, hogy a vádlott bűnösségének megállapítását és megbüntetését kívánja-e.”* Ez is akarat kijelentés, bár jóval kevesebb tartalommal bír, mint amikor a sértettek az életüket ért hatásokról fejtik ki álláspontjukat.¹⁴

A bűncselekményről való véleménynyilvánítás és a bizonyítékszolgáltatás között ismét egy kapcsolódási pont fedezhető fel. Bócz Endre álláspontjával egyetértve, ha a sértett a tényekről beszámol, azok bizonyítékként jöhetnek szóba a büntetés kiszabásánál.

Magyarországon a jogalkotó sem kívánja egyelőre bevezetni a sértett bűncselekménnyel kapcsolatban kiváltott érzelmeinek, vélekedésének meghallgatását, és a hatósági jogalkalmazók álláspontja szerint sem működhetne ez az intézmény a magyar jogrendszerben.

3.) Továbbá nagyon lényeges, hogy a *„sértetteket csak a büntetőeljárás céljainak eléréséhez szükséges mértékben”* szabad kihallgatni. (Kerethatározat, 3. cikk (2) bekezdés) A meghallgatáshoz való jog az egyik legfontosabb sértetti jogosultság, továbbá a sikeres büntetőeljárás lefolytatásához nélkülözhetetlen a bűncselekményt közvetlenül átélő sértett vallomásának beszerzése. Ez esetben az áldozat az első számú bizonyítékforrás. A kerethatározat szerint viszont törekedni kell arra, hogy csak a legszükségesebb mértékben kerüljön sor a sértett vallomástételére. Ez vonatkozik a tanúkihallgatás hosszára, terjedelmére és megismétlődésére. Ugyanis ha megfelelkezünk a sértett érdekeiről, és többször

¹³Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám 162- 163. o.

¹⁴ Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. 2012. 101. o.

kényszerítjük abba a helyzetbe, hogy a bűncselekmény negatív emlékképeit felelevenítse, az akár a másodlagos viktimizáció kiváltását is eredményezheti.¹⁵

A kihallgatások számát viszont ennek ellenére sem korlátozzák az országokban, mert azt jogszabály sem engedélyezi. A kihallgatások korlátozásával a nyomozóhatóság tagjai sem értenek egyet, mert elsődlegesen a nyomozás érdekeit veszik figyelembe. Egyet kell értenem viszont kialakult gyakorlatukkal, hiszen csak az ismételt kihallgatásokkal bizonyosodhatunk meg arról, hogy a sértett valóban igazat mond.

4.) A 4. cikk a tájékoztatáshoz való jogát kívánja biztosítani a sértettnek. A bűnüldöző szervek a sértettel, érdekeit figyelembe véve minden jelentős információ közlésére kötelesek. A magyar büntetőeljárás látszólag megfelel az uniós elvárásoknak, mivel a Be. 51. § (2) c) pontja kimondja, hogy *„A sértett jogosult arra, hogy a büntetőeljárás jogairól és kötelezettségeiről a bíróságtól, az ügyésztől és a nyomozó hatóságtól felvilágosítást kapjon.”* Ez ellentétben áll viszont a törvény 62. §-al, ahol az alábbi meghatározás áll: *„A bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság az eljárási cselekmény elvégzése előtt a cselekménnyel érintett személyt a jogairól tájékoztatja, és a kötelezettségeire figyelmezteti.”* Ez tehát kötelezi a hatóságokat a tájékoztatásadásra, viszont a hétköznapiakban általában az 51. § érvényesül, azaz csak akkor oktatják ki a sértetteket jogaikról és kötelezettségükről, ha azok ezt kifejezetten kérik. A sértett sajnos sokszor nem is tudja, sőt eszébe sem jut, hogy felvilágosítást kérjen. Ha nem tudja, hogy eljárást indítottak a terhelt ellen, akkor a polgári jogi igényt sem érvényesítheti. *„(idézet) Lányi Éva elképzelhetőnek tartana egy olyan megoldást, (...) amikor a hatóság kötelezettsége lenne, hogy a sértettel írásban is közölje eljárási jogait és kötelezettségeit.”*¹⁶

Ebből kiindulva a magyar gyakorlatot ezen a téren elmaradottnak tekintem. Példát vehetnénk egyes államoktól, akik tájékoztató füzeteket készítenek, megfelelően ezzel a Kerethatározat követelményeinek. Chilében a sértett minden esetben felvilágosítást kap az ügy állásáról, a további tervezett eljárási cselekményekről, valamint az igénybe vehető segítségéről. Dél-Afrikában például minden sértett írásban kézhez kapja, hogy hol és mikor bonyolítják le a fontosabb nyomozási cselekményeket, amelyeken részt is vehet. 10 országban a sértett még egy telefonos vonalon keresztül is tájékoztatást kérhet az eljárás menetéről. Ausztráliában és Írországban olyannyira lelken viseli a hatóság, hogy a sértett tisztában legyen a bírósági tárgyalások menetével, (hogyan kell viselkedni, esküt tenni, a bírót

¹⁵ Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám, 163. o.

¹⁶ Dr. Kiss Anna: A sértett eljárásjogi helyzete. In: Áldozatvédelem. BM Kiadó, Budapest, 1999. 73.o.

megszólítani) hogy a kitűzött tárgyalást megelőzően egy bírósági látogatáson vehet részt. Norvégiában ezt „a sértett ügyvédje” intézmény bevezetésével oldották meg, amely keretében az áldozat megismerheti az eljárással kapcsolatos lényeges információkat.¹⁷

A hatóság tagjai számára az olyan adatok, tények közlése, melyek nem kifejezetten törvény által előírtak, és nem közvetlenül az eljárás érdekét szolgálják, csak felesleges energiapazarlásként jöhet szóba. A sértett jelenléti jogának gyakorlása is többnyire a hatóság értesítési, tájékoztatási kedvén dől el. A törvényi lehetőség látszólag adott, a Be. 185. § (1) bekezdése ugyanis biztosítja a sértett számára az egyes bizonyítási jellegű cselekményeken való részvételét a nyomozás folyamán.

Ennél fogva jelen lehet:

- szakértő meghallgatásánál
- szemlénél
- bizonyítási kísérletnél
- felismerésre bemutatásnál

Nem beszélhetünk ugyanakkor teljes jelenléti jogosultságról, hiszen a tanúk kihallgatása, valamint a terhelti vallomás során nem lehet jelen a sértett. „A kialakult gyakorlat,(...) és a törvényi szabályozás azonban nem a sértetti jogok érvényesüléséhez fűződő társadalmi érdeket szolgálja.”¹⁸ A Be. 185. § (1) bekezdése megengedi a nyomozóhatóságnak az értesítés mellőzését kivételes esetekben: *„A felsoroltaknak a nyomozási cselekményről való értesítése kivételesen mellőzhető, ha ezt a nyomozási cselekmény sürgőssége indokolja.”* Amennyiben a sértettnak nincs tudomása –mert arról a nyomozó hatóság nem tájékoztatta, hivatkozva a 185. § (1) bekezdés második mondatára- azokról a bizonyítási cselekmények elvégzéséről, melyeken jelen lehet, nyilvánvalóan nem gyakorolhatja ezt a jogát, amely automatikusan az indítványtételi és észrevételezési jogának megfosztásával jár.¹⁹

A tájékoztatáshoz való jog érvényesülésének harmadik válfaja az iratok megtekintésének joga. Be. 193.§ (6.) bekezdése alapján *„(...) a sértettet értesíteni kell arról, hogy a nyomozás iratait megtekintheti, és gyakorolhatja az őt a nyomozás során megillető más jogokat.”* Ebben a törvényszövegben nem találunk korlátozást arra nézve, hogy melyek azok az iratok, melyek megtekintéséről a sértettet értesíteni kell. Eltérően van viszont megfogalmazva az 51.§ (2) bekezdés a) pontja, mely úgy szól, hogy *a sértett „az eljárás őt érintő irataiba” tekinthet bele.*

¹⁷ Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. 2012. 103-104. o.

¹⁸ A sértett szerepe az egyes bűncselekmények elkövetésénél és jogainak mikénti érvényesülése a büntetőeljárásban. In: Áldozatvédelem, BM Kiadó, 1993. 108.o.

¹⁹ A sértett szerepe az egyes bűncselekmények elkövetésénél és jogainak mikénti érvényesülése a büntetőeljárásban. In: Áldozatvédelem. BM Kiadó, 1993. 108.o.

Úgy gondolom kissé felületesen fogalmazta meg a jogalkotó az alábbi szabályt, hiszen nem könnyű annak eldöntése, hogy melyek a „sértettet érintő iratok”. Ahogy Bócz Endre fogalmazná, „Egy szövevényesebb bűnügyben a nyomozás iratainak összeállításánál nem feltétlenül a sértettek kiléte a rendező elv, ismertetni pedig sorszámozott és összefűzött állapotban kell őket.”²⁰ A korlátozást tehát nem lenne egyszerű érvényesíteni.”²¹

A törvény ebben az esetben elég szűkmarkú a bűncselekmény áldozataival szemben. Nem csak az iratok számát korlátozza le, melyeket megismerhet, hanem azt is megszabja, hogy a nyomozás elvégzése után, ráadásul csak a gyanúsított és a védő iratismertetését követően tekinthet be a nyomozás irataiba. Dr. Kiss Anna szavaival élve, a sértett helyzete megkívánná, hogy az eljárás valamennyi iratait- kivéve azokat, amelyek minősített adatnak minősülnek- nem csak a nyomozás lezárását követően, hanem az eljárás alatt bármikor megtekinthesse.²² A bírósági eljárásban kedvezőbb feltételek állnak rendelkezésre. Általában a sértett az összes iratanyagot megtekintheti, csak kivételesen áll fenn korlátozás e tekintetben.

4.) A kerethatározat 8. cikkében részletezett, a sértettek védelméhez való jogának szükségességét több szempont is alátámasztja. A magánélet védelme mellett, biztosítani kell a sértett védelmi jogát a médiával és magával a bűnelkövetővel szemben is. A (3) bekezdés előírja, hogy a bírósági épületekben biztosítani kell a sértett és az elkövető közötti találkozás elkerülését, melyet ún. elkülönített váróhelyiségek kialakításával lehetne abszolválni.

2009-ig mindössze Németország, Olaszország és Spanyolország nyilatkozott ezen elvárás teljesítésének megtörténtéről. Érdekes, hogy bár Anglia egy tanulmány szerint az elkülönített helyiségek biztosításában élen jár, viszont mivel hiányzik az állam jogszabályi háttere, ezért a Bizottság a németországi intézkedéseket tartja példaértékűnek.²³

Ellentétben azzal, hogy az ötletet a gyakorlatban sokan preferálják, mégsem esett még szó ilyen jellegű helyiségeknek a kiépítésére való törekvésből. Véleményem szerint, ennek megvalósításához nem szükséges feltétlenül jogi engedély, sok esetben anyagi, valamint technikai körülmények szabnak gátat a fejlődésnek.

5.) A kártérítés tárgyköréről a 9. cikk rendelkezik. Minden tagállamnak biztosítani kell, hogy az áldozat számára a bűncselekménnyel összefüggésben keletkezett kárát az elkövető, vagy amennyiben ez nem lehetséges, az állam más jogi úton rendezze.

²⁰ Lásd: 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (Nyer)

²¹ Bócz Endre: Passzív alany, áldozat, sértett. 2012. 100. o.

²² Dr. Kiss Anna: A sértett eljárásjogi helyzete. In: Áldozatvédelem, BM Kiadó, 1999. 76.o.

²³ Lásd erről: M.S. Groenhuijsen- A .Pemberton i.m. 49.o. In: Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban, Miskolci jogi szemle 6. Évfolyam (2011) különszám ,164.o.

A sértett számára történő kártérítésnek két fajtáját különböztetjük meg. Az egyik a bűncselekménnyel okozott kár elkövető általi jóvátétele, a másik az állam általi kártalanítás.

Közvetítői eljárás keretében létrejött egyezség

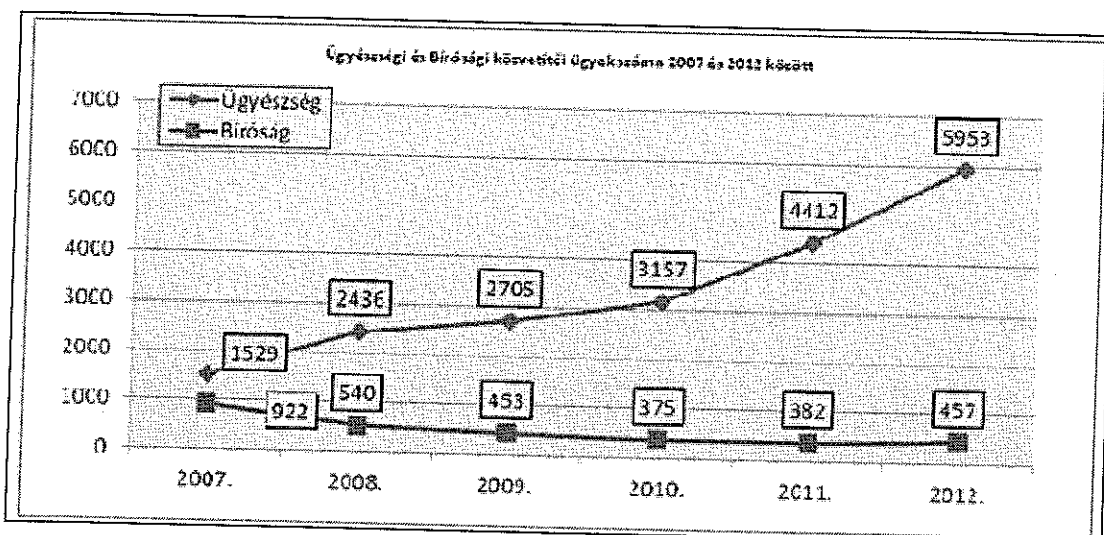
Magyarországon a mediációról szól jogszabályi vonatkozásokat a Be. 221/A. §-ban és a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvényben találjuk.

Mediációt a kevésbé súlyos bűncselekmények esetén lehet alkalmazni, ha a cselekmény ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő, és az elkövető a nyomozás során beismerő vallomást tett. Ilyen bűncselekmények a bizonyos személy elleni, közlekedési és vagyon elleni bűncselekmények. A mediáció több esetben kizárt, például, ha a bűncselekmény halált okozott, vagy ha az elkövető többszörös visszaeső.²⁴

A közvetítői eljárást 2007-óta lehet választani a büntetőügyekben, és eddig elért sikereinek köszönhetően egyre nagyobb elfogadottságnak örvend hazánkban. Erőszerezettel alkalmazzák őket a büntetőeljárásban, hiszen a mediáció leegyszerűsíti az eljárást, és ha eredményes, 6 hónapon belül sikeres kimenetellel zárulhat az egyébként évekig tartó, hosszadalmas büntető procedúra. A számok önmagukért beszélnek : „a Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal (KIH) friss adatai szerint 2012-ben már több mint hatezer közvetítői eljárás folyt hazánkban büntetőjogi ügyekben.” A kezdetekhez viszonyítva ez 161 %-os emelkedést jelent. ²⁵ Legtöbbször az ügyészségi szakaszban kezdeményezik a közvetítést, mind az ügyészek, mind az ügyvédek, és maguk a peres felek is. A kezdeti időszakban nem volt ennyire népszerű, az általános vélekedés szerint a mediációval csupán „megvásárolja a büntetés elkerülését” az elkövető. Ma már egyre többen belátják, hogy az ítélet sokszor nem megoldása az ügynek, csak lezárása. A mediáció viszont előnyös, mert elégtételt nyújt a sértettnek, aki megnyugvást nyer az eljárás végére.

²⁴ http://kih.gov.hu/mediacio/-/asset_publisher/4frusdbuyVxX/content/kozvetitoi-eljaras-mediacio-

²⁵ <http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/napirend/buntetojogi-mediacio-evente-mintegy-6000-esetben-valasztjuk>

Az alábbi

grafikonon jól érzékelhető a mediáció térhódítása az ügyészi szakban²⁶

Árnyoldala sajnos mindennek van, ez alól a mediáció sem kivétel, ugyanis „ha a terhelt a közvetítői eljárás eredményeképpen létrejött megállapodás teljesítését megkezdte, de azt nem fejezte be, a pártfogó felügyelői szolgálat tájékoztatja a bíróságot, amely köteles az ügyben tárgyalást kitűzni.”²⁷ Ebben az esetben nagy kitérővel kell számolni, melynek következménye az eljárás elhúzódása.

Az állami kárenyhítés

Magyarországon a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. tv. szabályozza a kárenyhítésre jogosult személyek körét, az arra jogosultság feltételeit, a formáit és mértékét.

Kárenyhítésre Magyarországon a szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekmény áldozata jogosult, akinek testi épsége, egészsége súlyosan károsodott a bűncselekmény következtében. Továbbá jogosultnak tekinti az előbb említett módon károsult, vagy meghalt sértettnek az egy háztartásban élő hozzátartozóit²⁸, akinek eltartására a károsult, vagy meghalt személy köteles volt, és aki a meghalt sértett eltemettetéséről gondoskodott. A sértett igazolásával, hogy bűncselekmény áldozata lett (amelyet az eljáró hatóság állít ki) jogosult az állami kárenyhítésre, melyet egy összegben vagy havi járadékként kaphat kézhez.²⁹

Összességként megemlítem, hogy az áldozatok jogainak vizsgálatát folytató három szervezet által (az Európai Áldozatvédő Szervezet, a Tilburgi Egyetemen működő Intervict,

²⁶ <http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/napirend/buntetojogi-mediacio-evente-mintegy-6000-esetben-valasztjuk>

²⁷ http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2009/a_kozvetitoi_eljaras_gyakorlati_problemai/

²⁸ Ást. 6.§ (1) b) (...) egy háztartásban élő egyenes ági rokona, örökbefogadója vagy nevelőszülője, örökbe fogadott vagy nevelt gyermeke, házastársa, élettársa”

²⁹ Ást. 11. § (1) bekezdés szerint

valamint a Portugál Áldozatvédő Szervezet).³⁰ végzett felmérések eredményeiből, a Bizottság tagállamoktól kapott információiból összeállított 2009-es jelentéséből általánosságban arra lehet következtetni, hogy a jogalkalmazás területén a Kerethatározatban foglaltakat viszonylag kielégítően teljesítette az ország.³¹

Az én véleményem szerint, viszont több helyen a jogalkotási hiányosságból fakad, hogy nem valósulnak meg egyes elvárások. A jogszabályok sokszor csak látszólag biztosítják a sértetti jogokat, ezért a törvényi pontatlanságok lehetőséget teremtenek arra, hogy a jogalkalmazók kikerüljék az egyes rendelkezéseket.

Az állami áldozatvédelem rendszere

A civil szervezetek elért eredményeinek sikeressége buzdítóan hatott a Magyar Kormányra. Az állam is kitűzte célul az áldozatok segítségét, és részt kívánt venni az áldozatvédelmi feladatok elvégzésében.

Magyarország különösen az uniós csatlakozás óta a nemzetközi dokumentumok elvárása mentén alakítja áldozatvédelmi tevékenységét. A folyamatot az áldozatok segítése érdekében a már sokszor említett EU Kerethatározat tartalmának implementálása gyorsította fel, amellyel hazánk is a már évek óta bevált európai áldozatvédelmi rendszer részese lett.³²

A legnagyobb lépést az európai szint eléréséhez a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről (Továbbiakban Ást.) szóló 2005. Évi CXXXV. törvény megalkotása jelentette, mely 2006. január 1-jén lépett hatályba. Ekkor megalakult az Igazságügyi Hivatal, melyhez az Áldozatsegítő Szolgálat, a Jogi Segítségnyújtó Szolgálat és a kárpótlás intézményei tartoznak, megvalósítva ezzel az állam áldozatsegítő szervezetének modelljét.³³ Az Ást. értelmében az állam köteles átvállalni a bűncselekmények káros hatásainak csökkentését, és az áldozatok társadalmi, erkölcsi és anyagi sérelmének enyhítését³⁴, melyet az áldozatok számára nyújtott szolgáltatásokkal képes megvalósítani.

A bűncselekményt megelőző helyzet megteremtéséhez az állam többféle segítségnyújtási formákat eszközöl, melyek igénybevételének részletes szabályairól a 1/2006. (I.6.) IM rendelet (Vhr.) tartalmaz iránymutatást.

³⁰ Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám 158. o.

³¹ Róth Erika: A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében. Miskolci jogi szemle 6. évfolyam (2011) különszám, 159. o.

³² http://ujutakon.dunaujvaros.hu/index.php?p=aldozatta_jellemzo

³³ Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűrű. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 37. o.

³⁴ Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűrű. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 6. o.

Aszerint, hogy a szolgálathoz forduló bűncselekmény áldozata csak általános információkat vagy konkrét támogatást igényel, kétféle módon részesülhet segítségben. Az első esetben, ha a sértett a büntetőeljárás jogairól, szociális ellátási formákról, más segítő szervezetről, vagy az áldozattá válás megelőzéséről kér tájékoztatást, információt, minden további nélkül megkapja azt, ehhez semmilyen formai követelmények nem tartoznak. Ilyen formában a problémák megoldásához fűződő tájékoztatásban minden áldozat részesül. A másik igazolás hiányában, és határidőre tekintet nélkül kérhető támogatás, az érdekérvényesítés elősegítése. Ennek keretén belül a szolgálat a sértettet alapvető jogainak érvényesítéséhez, egészségügyi, egészségbiztosítási és szociális ellátások igénybevételéhez segíti hozzá. Az áldozat kérésére, ha ügyvédi közreműködés szükséges a jogi segítségnyújtó szolgálat tud intézkedni.

Abban az esetben viszont, ha az áldozat konkrét támogatást kér, szükséges annak az igazolásnak a beszerzése, melyet a büntetőeljárás adott szakaszában eljáró hatóság igazol, arra vonatkozóan, hogy a személy bűncselekmény áldozatává vált. Eszerint a támogatásoknak két nagy csoportját lehet megkülönböztetni: az állami kárenyhítést és a szolgáltatásokat. A kárenyhítés témaköréről már volt szó, most csak az egyes szolgáltatásféléket ismertetem. Ezek megvalósulhatnak pénzbeli, de egyéb módon történő támogatás formájában is, ezeket csak a bűncselekmények és a tulajdon elleni szabálysértések természetes személy sértettjei részére biztosítottak. Azonnali pénzügyi segítyt a bűncselekmény következtében az alapvető szükségletek (élelmezés, lakhatás, ruházkodás, gyógyászat, utazás) fedezésére képtelen személyek részére állapítanak meg. A pénzügyi segítyről való döntést méltányosság alapján hozzák meg, célja a gyors, azonnali segítségnyújtás, nem pedig a bűncselekménnyel okozott anyagi kár megtérítése. Ez eredményezi tulajdonképpen a rövid határidőt, mely szerint az elkövetéstől számított 5 napon belül kérelmezni kell a nevezett anyagi támogatást. Az áldozati státusz hatóság általi igazolásával vehető igénybe az érdekérvényesítés másik fajtája. Hatósági bizonyítvány ellenében lehetővé válik az áldozatnak az eltulajdonított iratok költségmentes pótlása, valamint a szakjogászai segítségnyújtás³⁵

2007. január 1. óta működik hazánkban a Pártfogó Felügyelői Szolgálat, melynek egyik feladata a mediáció lebonyolítása, megszervezése. Ennek keretén belül biztosítja az elkövető és a sértett közötti közvetítést, mely „a sértett számára az elkövető által nyújtandó jóvátételhez vezet.”³⁶

³⁵ Diszpécserok szerepe az áldozatsegítésben. - Áldozatsegítő Szolgálat módszertani füzetek. 2012. 9-10. o.

³⁶ Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűrű. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 37. o.

2006. január 1-től a megyeszékhelyeken és a fővárosban az Igazságügyi Hivatal Igazságügyi Szolgálatán belül működnek az áldozatsegítő szolgálatok. Ennek ellenére a civil szervezetek semmit sem veszítenek jelentőségükből, sőt annak érdekében, hogy a bűncselekmények áldozatainak a lehető leghatékonyabban biztosítsák a segítséget, nélkülözhetetlen az állami és civil szervezetek szoros együttműködése.³⁷

A Rendőrség szerepe az áldozatvédelemben

A Rendőrség az áldozattá válás megelőzése érdekében már jó ideje különféle intézkedéseket dolgoz ki. A területi szervek Bűnmegelőzési Osztályai az aktuális bűnügyi helyzet alapján készítették el terveiket, melyek a lakosság figyelemfelhívására irányultak. Leggyakrabban a trükkös lopások, lakásbetörések, gépjárműlopásokkal szemben, az idősök áldozattá válásának megelőzése, és a vagyonvédelem érdekében dolgoznak ki prevenciós módszereket. Nagy hangsúlyt fektetnek a gyakori deliktumokra, elkövetési módszerekre, az áldozattá válást elősegítő szubjektív valamint objektív okokra, a célcsoportok érintettségére.

A Rendőrség áldozatvédelmi tevékenységét előremozdító szabályozások közül a legújabb a rendőrség áldozatsegítő feladatairól szóló 2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás. Egy meglehetősen új intézmény működését szabályozza, mely nevezetesen áldozatvédelmi referensekből álló áldozatvédelmi hálózat. Ennek a létrehozásával a jogalkotó a speciális áldozatsegítő feladatok ellátását a rendőrség szervezeti keretein belül olyan szakemberre bízta, akik az áldozatvédelemmel összefüggő speciális szakmai felkészültséggel, tájékozottsággal és előképzettséggel rendelkeznek. Ők az ún. áldozatvédelmi referensek, akik a kapitányság állományából kerülnek ki, és a meghatározott speciális feladatokon túl ellátják szervek áldozatvédelmi tevékenységének szakmai irányítását.³⁸ A speciális feladatok közül néhányat példaképpen megemlítek: a bűnügyi helyzet folyamatos figyelemmel kísérése, kapcsolattartás a nyomozó szervek munkatársaival, közreműködés az áldozatvédelemmel kapcsolatos oktatásban, a sértetti jogok érvényesülésének figyelemmel kísérése stb.

Az elhangzottakból arra következtethetünk, hogy a bűncselekmények áldozataival foglalkozó rendőrök körében is pozitív változások következtek be, és a fejlődési folyamat remélhetőleg nem reked meg ennél a stádiumnál.

³⁷ Fehér L. és mások: Segít a Fehérgyűri. 20 éves a magyar áldozatvédő szervezet. Budapest, Viva Média Holding Kiadó, 2009. 6. o.

³⁸ 2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás 3-7.

Az áldozatvédelemmel kapcsolatos kérdőív

Az elméleti ismeretek alátámasztásához célszerűnek tartottam egy kutatómunkát véghezvinni, melyet egy 10 kérdésből álló kérdőív formájában valósítottam meg. A kérdőív kitöltésének alanyai az ország megyei Áldozatsegítő Szolgálat ügyintézői voltak, akik a szolgálat működésével kapcsolatban a gyakorlati tapasztaltok szerint válaszoltak.

- Az első kérdés arra vonatkozott, hogy általában honnan szereznek értesülést az áldozatok az áldozatsegítő szolgálat által nyújtott lehetőségekről. A válaszadók 88.7%-ban a nyomozó hatóságot jelölték meg első számú információforrásnak, mely magasan megelőzi a többi lehetőséget.
- A következő kérdéssel azt szerettem volna felmérni, hogy általában milyen indíttatásból keresik fel a sértettek a szolgálatot. Ennek eredményeként 76.9%-ban leginkább az jellemző, hogy az áldozat a rendőrségi feljelentést követően, a rendőrtől kapott tájékoztatás, tanácsadás hatására jelentkezik. A másik leginkább előforduló eset, amikor az áldozat saját elhatározásból, azonnal a szolgálathoz fordul, mert tanácstalan arra vonatkozóan, hogy mit kell tennie a bűncselekményt követően.
- Mivel a szolgálattal nem csak a bűncselekmény közvetlen áldozata léphet kapcsolatba, szerettem volna felmérni, hogy ki azok a személyek, akik megkeresik a szolgálat munkatárait, és milyen okból teszik ezt. A válaszokból az derült ki, hogy az áldozat hozzátartozói, ismerősei nem félnek segítséget kérni bajba jutott társainak, és bátran keresik fel a szolgálat ügyintézőit. Egyéb szervezetek (családsegítő intézet, gyermekjóléti szolgálat, iskola) dolgozóitól is megszokott, hogy tájékoztatást kérnek egyes áldozattá vált ügyfelek számára. A harmadik leggyakrabban előforduló eset, amikor az ügyintézőknek a notórius, krónikus „áldozatokkal” kell foglalkozni, akik jogosulatlan anyagi haszonszerzés végett tartják fel a szolgálat dolgozóit. Ritkán, de előfordul, hogy szomszédok, szemtanúk is érdeklődnek, hogy hogyan tudják elkerülni az áldozattá válás lehetőségét. A válaszadók 30, 8 %-a pedig azt nyilatkozta, hogy soha nem fordul elő, hogy a hatóságok (bíróság, ügyészség, nyomozóhatóság) tagjai a büntetőeljárás során a sértett helyzetének, állapotának javítása, valamint a sértettek részére történő segítségnyújtás érdekében kértek volna tájékoztatást az áldozatsegítőktől.
- A kérdőív ezen pontjával arra lehet következtetni, hogy egyes bűncselekményfajták esetében mennyire jellemző, hogy az áldozat az áldozatsegítő szolgálathoz fordul.

A válaszadók sorrendet állítottak az általam megadott bűncselekmények között, és ebből megállapítható, hogy a legtöbb esetben a vagyon elleni bűncselekmények megtörténtekor van igény a szolgálat által nyújtott támogatások igénybevételére. Második helyre az erőszakos bűncselekményeket sorolták, míg a harmadik leggyakrabban előforduló kategóriát a közlekedési bűncselekmények ölelik át.

- Bár az áldozatsegítő szolgálatok által nyújtott segítségfajtáknak többféle változata van, arra kértem a válaszadókat, hogy a tapasztalataik szerint válasszák ki a leggyakrabban előforduló támogatásokat.

Az eredményből az derült ki, hogy elsőként az azonnali pénzügyi segély, és az eltulajdonított iratok költségmentes pótlása támogatás a legkeresettebb. Ezt követően az érdekérvényesítés elősegítésében részesül a legtöbb áldozat. Az állami kárenyhítés és a pszichológus közreműködése a harmadik leggyakrabban nyújtott segítségforma. Ez megelőzi a jogi tanácsadásokat, a tájékoztatást egészségügyi, társadalombiztosítási, szociális ellátásokról. Legutolsó helyre a civil- és karitatív szervezetek támogatásait (főként természetbeni) sorolták. Meglepő, hogy a jogi segítségnyújtó szolgálat (pl. ügyvédi közreműködés szükségessége esetén) egyetlen szavazatot sem kapott, tehát nem beszélhetünk rendszeresen igénybevett szolgáltatásról.

- A következő kérdéssel aziránt szerettem volna érdeklődni, hogy milyen kommunikációs lehetőségekkel hívja fel a szolgálat az állampolgárok figyelmét a áldozatsegítés működésére. A tájékoztatás ugyanis elengedhetetlen, hiszen minden réteghez el kell juttatni az áldozatvédelmi szolgálat tevékenységével kapcsolatos lényeges információkat.

A válaszokból kiderült, hogy általában a hivatali helyiségekben, közintézményekben elhelyezett brosúrákkal, szórólapokkal kívánják tájékoztatni a bűncselekmények áldozatait, illetve azokat, akik segítségért folyamodnának a szolgálathoz. A tájékoztatásul szolgáló helyi televízió csatornák hírközlési funkciója is alkalmas arra, hogy minél széles körben elterjedjen, hogy létezik segítség, és azt igénybe is lehet venni.

A kérdőív másik része viszont a Rendőrség áldozatsegítő tevékenységével kapcsolatos. Arra voltam kíváncsi, hogyan ítélik meg az ország 19 megyéjében és Budapesten az áldozatsegítő ügyintézők a Rendőrség sértettekkel szemben tanúsított bánásmódját. A hozzájuk forduló áldozatoktól első kézből kaphatnak információt arról, hogyan járt el a nyomozó hatóság tagja az egyes ügyek kapcsán, ezért úgy gondolom valóságnak megfelelő képet tudnak festeni a hatósági eljárás jogszerűségéről, a rendőrök áldozatsegítő készségéről.

A kérdőív egy többszörös választási lehetőséget felkínáló kérdést tartalmaz, mert ennél a témánál inkább a személyes véleményekre voltam kíváncsi. Ezért nyitott kérdéseket intéztem az ügyintézők felé.

- Egyik kérdésem az áldozatsegítő szolgálat és a Rendőrség kapcsolatára vonatkozott. Arra szerettem volna kitérni, hogy általában hogyan kell elképzelnünk a két szerv közötti információáramlást.

„A kapcsolat elsősorban a kapitányságok bűnmegelőzési alosztályainak vezetői valamint a szolgálat vezetői révén valósul meg, annak érdekében, hogy minden áldozat hozzájusson az őt megillető támogatáshoz. Csak eseti jelleggel jön létre személyes kapcsolat egy-egy ügy előadójával, körzeti megbízottal, közülük is csak azokkal, akik az áldozatok segítésére fogékonyak.” Látható tehát, hogy inkább a vezetői szinten kielégítő a kapcsolat, ritkán kerül sor arra, hogy egy konkrét ügy kapcsán dolgozzanak együtt az áldozatsegítők és a nyomozók.

Egyes megyékben oly nagy hangsúlyt fektetnek a kölcsönös segítségnyújtásra, hogy a két szerv külön együttműködési megállapodást kötött annak érdekében, hogy az együttműködés feltételei rögzítve legyenek.

- „Azokban a kapitányságokban, ahol működik áldozatvédelmi referens, meglehetősen javult az együttműködés, hiszen a referens speciális feladatai közé tartozik az állandó jellegű kapcsolattartás a szolgálattal.”* Viszont a válaszokból arra következtetek, hogy sok helyen ezzel kimerül az együttműködés, és az nem terjed ki egy-egy nyomozóra, vizsgálóra, akik konkrét ügyekkel foglalkoznak.

- A következő kérdéssel egyértelműen a sértettek felől érkező visszajelzések iránt érdeklődtem. Az alábbi válaszokat kaptam arra vonatkozóan, hogy melyek a leggyakrabban elkövetett hibák a nyomozó hatóság részéről, melyeket panaszolnak az áldozatok.

„Nem nyújtanak megfelelő tájékoztatást az áldozatsegítés lehetőségeiről, a szolgáltatásokról, a határidőkről.”

„Téves információt adtak (elérhetőségeinkről), vagy egyáltalán nem informálták a sértetteket az áldozatsegítés lehetőségéről.”

„A feljelentés helyett bejelentést jegyzőkönyveznek.”

„Szinte elkövetőként bántak a sértettel.”

- Végül nyilatkoztattam a szolgálat ügyintézőit azzal kapcsolatban, hogy az egyes megyékben hogyan jellemeznék a rendőrség és a szolgálat kapcsolatát, valamint milyen intézkedéseket vezetnének be a hatékonyabb együttműködés eléréséhez.

„Alapvetően jó az együttműködés, de a tájékoztatók átadása - bár kötelező - még mindig sokszor elmarad, főleg a helyszínen intézkedő nyomozók esetében. Sokszor félretájékoztatják az áldozatot. A másik, az áldozatsegítő szolgálat eljárását lassító körülmény az igazolások nem határidőben történő kiállítása. A rendőrségi adatbázishoz való hozzáférés ezen javíthatna, persze csak az áldozatsegítő eljáráshoz való szükséges mértékben az adatvédelmi szempontok figyelembe vételével.”

„A jogszabályi környezet módosításával, illetve a Robotzsaru program fejlesztésével lehetne javítani a kapcsolattartást. Továbbá belső (ORFK utasítás) jogszabály kiadása lenne szükséges, hogy a panaszfelvétel, vagy éppen a tanúmeghallgatás sarkalatos pontja legyen az áldozati jogok érvényre juttatása.”

„A kapcsolatot - annak ellenére, hogy azon megyék közé tartozunk, ahol élénk a kapcsolat a nyomozó hatósággal - a magam részéről pusztán kielégítőnek értékelem, mert sajnos nagyon sokszor személyfüggő az, hogy a rendőrségen miként kezelik az áldozat ügyét.”

„A felső-, középvezetői szinten rendszeresek az együttműködés formális keretei, A napi ügyintézés során, addig, amíg a Rendőrségen nincs mindenütt áldozatvédelmi referens, valamint ilyen nagymértékű a fluktuáció, nem látok az ügyfél számára is értékelhető, jobb együttműködésre reális lehetőséget.”

„A megyében a Rendőrség és az Áldozatsegítő Osztály között nagyon jó az együttműködés, kölcsönösen segítjük egymás munkáját. Azonban a rendőri állomány magas fluktuációja miatt évente ismételni kell a rendőrkapitányságokon az állomány részére tartott tájékoztatásokat.”

„A Rendőrség állományának nagy része még 7 év után sem igazán ismeri az állami áldozatsegítés lényegét. Gyakran egyáltalán nem vagy félre tájékoztatják a sértetteket, különösen az azonnali pénzügyi segély tárgyában. A törvényben előírt, és az áldozatsegítő

szolgálat által bekért igazolásokat (melyet egy napon belül kellene megküldeniük) többszöri kérésre, napok, sőt néha hetek múlva küldik meg.

Összegzés

Vitathatatlan, hogy uniós csatlakozásunk óta Magyarország is próbál felzárkózni a resztoratív igazságügyi koncepciót megszilárdító tagállamok sorához. Ahhoz, hogy megfeleljünk a nemzetközi elvárásoknak a törvényeink rendelkezéseit át kellett gondolni, újfogalmazni. De ez még meglehetősen kevésnek bizonyult, ezért több új intézmény bevezetése történt a bűncselekmény sértettjének áldozatkénti elismeréséhez, jogai bővítéséhez.

Például a sértetti kihallgatások korlátozása valóban a nyomozás sikerét hiúsítaná meg, ilyen módon nem tartom indokoltnak az erről szóló jogszabály bevezetését. Viszont a meghallgatás módját szabályok közé lehetne szorítani. Be kellene iktatni, hogy ne csak gyermekkorúak vagy fiatalok kihallgatásánál vegyék igénybe a pszichológus közreműködését. Valamint, ha minden kapitányság rendelkezne olyan szakemberrel, aki a különös megrázkódtatást elszenvedett sértetteket meghallgatja, elkerülhetőek lennének a másodlagos viktimizációs hatások következményei. Ahhoz viszont, hogy ez minden esetben működjön, ki kellene emelni a sértettek köréből azokat, akiket a bűncselekmény jellegére tekintettel részesíteni kell a különleges bánásmódban. Szükséges lenne tehát egy törvény általi „különösen veszélyeztetett” sértetti kategória meghatározása.

Nemzetközi elvárás, hogy a sértett nyilatkozzon a bűncselekménnyel kapcsolatos álláspontjáról, azaz hogy milyen károkat szenvedett el. A magyar büntetőeljárás csak egészen szűken értelmezi ezt a jogosítványt. A Be. e. 316. § szerint „[A] sértett nyilatkozhat arról, hogy a vádlott bűnösségének megállapítását és megbüntetését kívánja-e”. Úgy gondolom, ha nem is olyan mértékben, mint az angolszász jogrendszerben (ahol a büntetés kiszabása során is figyelembe veszik a sértett nyilatkozatát), de a sértett felszólalása alkalmával bizonyos kereten belül lehetőséget kellene teremteni a bűncselekmény hatásainak ismertetésére. Ezzel, ha nem is lehet befolyásolni az ítéletet, de erkölcsi elégtételt nyerhetne az áldozat.

A nemzetközi elvárásoknak látszólag megfelelő jogszabályokkal kapcsolatban több kétségem is felmerült. Miért említettem, hogy csak látszólag elfogadhatóak a normáink? A jogszabályok többnyire túlzottan tág teret biztosítanak a jogalkalmazóknak. Ilyen például, mikor a törvény a sértett jogaként említi a tájékoztatás, felvilágosítás kérését, a hatóság tagjainak pedig kötelezettségként állapítja meg a felvilágosítás adását. A gyakorlatban kihasználva az ellentmondásból adódó lehetőséget, sok esetben csak akkor tájékoztatják a

sértettet jogairól és kötelezettségeiről, ha az kifejezetten kérte. Amennyiben a sértett magától nem érdeklődik - mert nincs tisztában az eljárás menetével- nem részesül felvilágosításban. Ha mégis közlik vele, azt legtöbbször elszívetve, hadarva teszik, esélyt sem adva a megértésnek. Véleményem szerint kötelezővé kellene tenni, hogy a hatóság tagja írásba foglalva átnyújtsa a tájékoztatást a sértett jogairól és kötelezettségeiről.

Tarthatatlan, hogy a sértett az egyes nyomozási cselekményeken való jelenléti jogát is csak akkor gyakorolhatja, ha a nyomozó hatóság tagja ezt úgy kívánja. Mivel törvény kimondja, hogy sürgősségi indokból mellőzhető a sértett értesítése, ezért a nyomozók erre hivatkozva rendszeresen elhagyják a tájékoztatást az eljárási cselekményekről, ráadásul a hatályos Be. szerint jogosan is jártak el.

Ezekben az esetben megmutatkozik a nyomozó hatóság hanyagsága, melyről arra lehet következtetni, hogy mennyire veszik komolyan a sértettek helyzetét. A resztoratív igazságszolgáltatás megteremtéséhez viszont nélkülözhetetlen a hatóság felől a sértettekkel szembeni megfelelő bánásmód tanúsítása, vagyis egy ennek megfelelő „áldozatsegítő” szemlélet. A jelenleg uralkodó rendőrségi nézőpontot azonban több tényező is kiváltotta. Sajnos a nyomozó hatóság munkáját elég gyakran hátráltatják a notórius feljelentők, ráadásul számtalan esetben előfordul, hogy meggondolatlanul jelentik fel egymást a családtagok, másnapra pedig hirtelen visszavonják a feljelentést. A felhalmozódott ügyszámokból adódó túlterheltség is valóban nagy gondot jelent az országban mindenütt.

Továbbra is szükséges a jogszabályok reformja a nemzetközi elvárások kifogástalan teljesítéséhez, és nem elégedhetünk meg a többé-kevésbé elfogadható eredményünkkel.

A jogi szabályozások önmagukban viszont vajmi kevésnek bizonyulnak a sértetti jogok érvényesüléséhez. Magyarországon jelenleg a jogalkalmazásban még mindig a gyors, eredményes büntetőeljárás zászlaja lebeg a hatóságok szeme előtt. Addig, amíg ezt a fásult, idejétmúlt szemléletet képviselve tevékenykednek a nyomozó hatóság tagjai, nem várható érzékelhető javulás a sértettek helyzetében. A gyakorlatban tapasztalt hiányosságok egyik oka többek között, hogy nem tulajdonítanak jelentőséget annak, hogy a nyomozó hatóság konkrét sértettekkel foglalkozó tagjai motiválva legyenek az áldozatok segítésére. Az állami és civil áldozatsegítő szolgálatok kezdeményezik ugyan a rendőri állomány képzését az áldozatvédelemről, de ez szinte az országban mindenütt csak a vezető réteget érinti. Valóban léteznek áldozatsegítő tréningek, előadások, azonban ezek nem képesek elérni a várt eredményt addig, amíg személy szerint minden rendőr nem részesül a felvilágosításban. A fejlődésnek ott kell jelentkeznie, ahol a sértettek és a hatóság között létrejön a személyes kapcsolat.

Úgy gondolom, nem csak humanitárius okokból fontos a sértettekkel szemben a megfelelő bánásmódot tanúsítani. Az igazságszolgáltatás hatékonyságát is elősegíti, ha a büntetőeljárás minden szakaszában biztosítva vannak a sértetti jogok, és ezek érvényesülését a hatósági jogalkalmazók sem gátolják.

